

EGYESÜLETI KÖZLEMÉNYEK

Az 1995. május 20-i közgyűlés iratai

Benkő Samu elnöki megnyitó beszéde

Elnökségi megbízatásból, de benső késztetésre és a magam gyönyörűségére évek (sőt évtizedek) óta foglalkozom Egyesületünk múltjával. Eligazítást keresve elődeink tapasztalataiban (sikert és kudarcot egyaránt számba véve) végigtanulmányoztam az évi közgyűlések elnöki megnyitó beszédeit, és meglepődve figyeltem fel arra, hogy ebből a műfajból is kirajzolódna egy több-kevesebb következetességgel végiggondolt, 136 esztendőes erdélyi magyar művelődéspolitikai körvonalai. Állításom igazolására sok-sok szövegbizonyossággal hozakodhatnék elő jegyzeteim halmazából.

Kérem, ne ijedjenek meg! Csak egyet idézek belőlük.

A kiegyezés esztendejében, 1867-ben, a február 11- és 12-én tartott rendes közgyűlést nem az egyesületi elnök, gróf Mikó Imre vezette, mert ő éppen arra készült, hogy egy hét múlva – 1867. február 20-án – az Andrássy Gyula elnökletével alakult kormányban kézbe vegye a közmunka- és közlekedésügyi minisztérium irányítását. Így az alelnök mondott megnyitó beszédet. Ezt a tisztséget akkor Szabó József orvos töltötte be, aki a kolozsvári Orvos-sebészeti Tanintézet tanára és a kolozsvári országos kórház igazgatója volt.

A szónok az arisztotelészi retorika méltánylandó szöfösvénységével kérdezte: „Mi tehát a mi feladatunk?” És ugyancsak tömören válaszolt: „Egyfelől történeti gyűjteményeink által szélesíteni, szilárdítani az alapot azoknak lábai alatt, kiknek a jog teréni küzdés jutott osztályul; másfelől természettudományi búvárkodások által napfényre hozni földünknek rejtett kincseit, megmutatni népünknek ingyen elhamvadó rengetegeink dúsan fizető használatát és megtanítani őket a pénzes növények és állatok megismerésére és szaporítására.

Igen fontos és ha talán nem is mindenkor kellőleg pártolt, de senki által nem is tiltott kettős feladat, melynek teljesítése által nemzetünk azt éri el, ami nála leginkább hiányzik, ti. egyfelől a tudomány és művészet magaslatán azt a fokozatot, melyen alól nem lehet a jelenkor civilizált népei közé bejutni, másfelől pedig eléri a vagyonosságot, mely nélkül minden okoskodásunk meddő, minden bármily hangos panaszunk hatástalan, sőt ne felejtjük el azt is, hogy legszentebb jogaink sem érvényesíthetők.” (Az Erdélyi Múzeum-Egylet Évi Tudósítása 1866–1867. Szerk. Finály Henrik. Kolozsvár. 1868. 5.)

Akkor határoztam el, hogy Szabó József beszédének ezt a részletét Önök előtt felolvasom, amikor e közgyűlésre készülve kétségek kezdtek gyötörni, hogy lehet-e és kell-e ma romániai magyar művelődéspolitikáról beszélni.

Lehet és kell, mert nélkülözhetetlen számunkra a tudományosan kimunkált jövőkép. Szükségünk van az elméletileg alátámasztott eligazításra, ha tudván tudjuk is, hogy utópiákba, jobb- és baloldali zsarnokságokat kiszolgáló betűrágásba ragadtak századunk üdvtanai és szerfelett gyanússá lett korunkban a boldogulás mikéntjének a tanulmányozása.

De a kudarcok nem gátolhatnak meg abban, hogy íróasztalunkra görnyedve *magányunkban* és gondolkodó emberek gyülekezetében gerincünket némileg kiegyenesítve *közösen* számba ne vegyük azokat a feladatokat, amelyek reánk vannak szabva, és amelyeket rajtunk kívül az égvilágon senki el nem végez.

Manapság a nemzetközi tudománypolitikai írások, előadások egyik fő témája annak az el-
lentmondásnak az elemzése, mely a tudomány és a társadalom között feszül. Az adófizető

polgár világszerte békétlen, és türelmetlenül kérdi, hogy a tudósok kezén hol és mire folyik el az állampénztárba általa befizetett sok pénz: az adó.

Lélegezzünk fel! Nekünk ilyen gondjaink nincsenek. Államunk nekünk egy fityinget nem juttatott. Mi valójában azonosak vagyunk mecenatúránkkal. Anyagi létfeltételeink biztosítását azoknak az alapító, rendes és itthon meg külföldön élő pártoló tagjainknak köszönjük, akiknek a sokaságáról – igen: *sokaságáról* – megemlékezik a főtitkári jelentés.

De nem anyagi gondjainkra akarom terelni most a szót.

Létezésünk tér- és időbeli koordinátáit szem előtt tartva azt szeretném nyomatékosan hangsúlyozni, hogy Európa közepén (igaz, abban egy kicsit keletre!), a Kárpátok karéjában és a második évezred utolsó éveiben élünk. Ezeket a pusztá tényeket azért nélkülözhetetlen unos-untalan ismételnünk, mert csak helyzetünkéből kiindulva szembesülhetünk a tudomány reánk szabott időszerű kívánalmaival is.

A tudománynak az egyetemesség a legfőbb meghatározó sajátossága. Az, amit Bolyai János igen szemléletesen és időtlen érvényességgel így fejezett ki: „...a tiszta igazság Kamcsatkában, akár csak mindenütt a világegyetemben, ugyanaz, mint Marosvásárhelyen...”

Az egyetemességnek ez a vitán felül álló érvénye természetesen nem zárja ki, hogy a tudománynak ne lennének nemzeti feladatai. Mi igazán tudjuk, hogy vannak, és kiterjeszkednek az ismeretek összességére, mégpedig a legnemesebb információhordozó eszköz: az anyanyelv révén.

És azt is jól tudjuk, hogy ha egy nemzetrész nemzeti határokon kívüli térségben él, a tudományban is alkalmazkodnia kell az országhatárok diktálta kívánalmakhoz. Elég csak a jogtudományra, a gazdasági élettel kapcsolatos diszciplínákra gondolnunk, s mindjárt körvalazódnak előttünk a konkrét romániai tudományos feladatok is.

Mert például nagyon okos nyugatiak – a zseniális Walter Gropius és társai – kitalálták ugyan a lakótelepek irdatlan betonépítményeit, de azon már a mi kutatóinknak kell törniök a fejüket, hogy a panelházakba költöztetett parasztszülők hamis Adidas-göngyölegekben ma utcán ténfergő gyermekei visszavezethetők-e a termőföldekre. Egyáltalán az, amiről 1867-ben Szabó József beszélt: a pénzes növényeknek és az állatok szaporításának, tehát a korszerű mezőgazdaságnak van-e mifelénk jövője? Milyen távlatai vannak magának az értékelőállító emberi munkának? Hol dolgoznak a jövőben ezek az előbb említett fiatalok? Mit esznek majd? Mit csinálnak majd az eljövendő városatyák és a lakrész-tulajdonosok a lakótelepek gyorsan málló betonkolosszusaival?

Alap kutatásokra gondolva ilyen konkrétumokat is szem előtt kell tartanunk – izgalmas elméleti fizikai és lételméleti kérdések mellett. Elméleti igények és valóság szülte köznapi követelmények együttesen határozzák meg a tennivalóink körének rádiuszát.

Egyesületünk közgyűlését – mint gondolkodó emberek gyülekezetét – olyan fórumnak tartom, ahol tudománypolitikánknak említett hármasságát: 1) egyetemességét, 2) magyar nemzeti feladatait és 3) a romániai társadalmi-gazdasági fejlődéssel (bízunk benne, hogy lesz ilyen fejlődés) való érdekazonosságát a tárgy érdeméhez méltóan és lényegre (gazdasági és szellemi gyarapodásra) törő felelősséggel beszélhetjük meg.

Múlt évi munkánk összegezését és eredményeinket a főtitkári jelentés és az Erdélyi Múzeum 1994. évi 3–4-es számában közzétett eseménynaptár tartalmazza. Ezekhez is kérem majd a vitában a bíráló-értékelő megjegyzéseket.

Befejezésül még arról szeretnék szólni, hogy ha a tudomány művelői nem tudnak maguk között jó szakmai – diszciplináris és interdiszciplináris – kapcsolatokat teremteni, akkor – akarva-akaratlanul – magáról a kreativitás igényéről mondanak le.

Amikor ötven évvel ezelőtt, 1945-ben a Bolyai Tudományegyetem orvosi karának – kényszerhelyzetben – le kellett költöznie Marosvásárhelyre, első nyilvános előadásában a tudományban igencsak járatos Miskolczy Dezső arról beszélt, hogy milyen szellemi csonkulás veszedelme áll fenn, ha egy városban csak egyetlen fakultás működik, mert kiszakadva az *universitas*nak a sokszázéves tapasztalatot felhalmozott közösségéből, szakmai beltenyészet válhatik belőle.

Ilyen veszélyekre is gondolva, egyesületi életünkben igyekszünk megteremteni a korszerű szellemi érintkezés kereteit, az alkotó kedvet serkentő, a szakmák és a generációk közötti kapcsolatok kialakítását elősegítő intézményes formákat.

Az alkotás magányos óráit jó ha olykor megszakítják baráti eszmecserék, egymást tájékoztató megbeszélések, sőt különböző véleményeket, tudományos álláspontokat ütköztető viták.

Tudományos közéletünknek feltűnő gyengesége a véleménycserék, az elmélyült szakmai viták hiánya. Veszekedésekről, torzsalkodásokról, egymást vádoló hátmögötti duruzsolásokról imitt-amott csak hallunk, de elvi szintre emelt, tudományos érveket megfontoltan felsorakoztató vitáról már nagyon ritkán. Pedig tudományosságunknak voltak és vannak olyan eredményei, melyek elviselhetik a legkeményebb megmérettetést is. Tévedés ugyanis azt hinni, hogy a nyílt sisakú bírálat veszélyezteti a kisebbségi létben sarjadó szellemi életet. A kulturális élet legkellemetlenebb és legterméketlenebb közege a langymeleg állóvízre emlékeztető kritikátlanság.

Múlt évben szerzett Tamás András, avagy Ion Ghica utcai házunkban (a Rákóczi negyedben) olyan egyesületi otthont igyekszünk berendezni, ahol a rendszeres, közvetlen személyes érintkezések szellemi pezsdítő ereje a szakosztályokban is meglendítheti a szunnyadó alkotó kedvet.

Személy szerint is arra vágyakozom, hogy a mindennapok anyagi, adminisztratív gondjait – minél több fiatal társaságában – olyan környezetben feledhessem, mint amilyent a kaszinókat, tudós klubokat szervező kolozsvári elődeink egykor teremtettek.

Teremtsük mi most újra – immáron sokadszor – „a polgári erény” eme szálláshelyeit, melyek – Széchenyi István szerint – „műhelyek nevezetesebb kellemei s hasznok kiállítása végett”.

Ezeknek a gondolatoknak jegyében nyitom meg Egyesületünk 1995. évi rendes közgyűlését.